

- **שם המחקר :** תרומת סדנה במודל MISC-CAB לאיכות האינטראקציה בין צוות רב-מקצועי לפעוטות עם עיכוב התפתחותי, עמדות הצוותים, אמונותיהם והונם הפסיכולוגי
- **שנה :** 2025
- **סוג מחקר :** תזה
- **מס' קטלוגי :** 890-765-2024
- **שמות החוקרים:** לילך חלף ברוך, בהנחיית: פרופ' חפציבה ליפשיץ
- **רשות המחקר:** אוניברסיטת בר אילן

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

רקע על המחקר ומטרותיו

מחקרים מצביעים כי קיימת חשיבות לאינטראקציה בין צוותים לילדים במסגרות חינוכיות ותרומתה להתפתחות הילדים (Ansari et al., 2020; Baardstu et al., 2021; Egert et al., 2020). לרוב, תוכניות התערבות לשיפור האינטראקציה התמקדו בממד אחד בלבד: רגשי, קוגניטיבי או התנהגותי (Davis et al., 2023; Dolev et al., 2023; Engevik et al., 2015). המחקר הנוכחי נשען על מודל MISC-CAB (Klein, 2003; Lifshitz, 2020), מודל הוליסטי המתמקד באינטראקציה תיווכית, תוך התייחסות רב-ממדית לשלושת המרכיבים CAB: Cognition, Affect, Behavior. המודל מבוסס על שיטת MISC – Mediation Intervention for Sensitizing Caregivers (Klein, 2003), שנמצאה יעילה בשיפור אינטראקציה בין הורים לפעוטות וילדים עם התפתחות לא טיפוסית (בר-נס בלנגה, 2006; יגרמן, 2005; נאמן, 2011; סובלמן-רוזנטל וקליין, 2003). בקרב צוותים, המודל יושם ונמצא יעיל במסגרת למבוגרים עם מוגבלות שכלית (Lifshitz et al., 2010). תוכניות התערבות בקרב צוותי הוראה בבתי ספר לתלמידים עם מוגבלות שכלית הובילו לשיפור הן בעמדות הצוותים כלפי כושר ההשתנות הקוגניטיבית והרגשית של אנשים עם מוגבלות שכלית והן בהון הפסיכולוגי של הצוותים (לוי, 2024; ספיר, 2016; עקיבא, 2024). ייחודו של המחקר הנוכחי מתבטא בבדיקת עמדותיהם והונם הפסיכולוגי של צוותי חינוך ומקצועות הבריאות במעונות יום שיקומיים בגיל הרך, לפני ואחרי סדנה במודל MISC-CAB.

מטרתו העיקרית של המחקר הנוכחי היתה לבדוק את תרומת סדנה במודל MISC-CAB לאיכות האינטראקציה התיווכית בין צוות רב-מקצועי לפעוטות עם עיכוב התפתחותי, עמדות הצוותים כלפי יכולת ההשתנות הקוגניטיבית של הפעוטות, אמונותיהם לגבי התפתחות הפעוטות וההון הפסיכולוגי של הצוותים.

שיטת המחקר

המחקר נערך בשני מעונות יום שיקומיים, כאשר אחד שימש כקבוצת ניסוי ($N = 15$) והשני כקבוצת ביקורת ($N = 16$), ובסך הכול השתתפו בו 31 נשות צוות. המחקר כלל שלושה שלבים: בשלב ה-Pre-test נבדקו באמצעות בטריית שאלונים משתני רקע של הצוותים, עמדותיהם כלפי יכולת ההשתנות הקוגניטיבית של הפעוטות, אמונותיהם לגבי התפתחות הפעוטות והונם הפסיכולוגי (תקווה, אופטימיות ותחושת מסוגלות). בנוסף, נבדקה

האינטראקציה התיווכית בין הצוות לפעוטות, באמצעות ניתוח צילומי וידאו בשיטת OMI. בשלב ההתערבות, קבוצת הניסוי השתתפה בסדנה על-פי מודל MISC-CAB. בשלב ה-Post-test נבדקו בשנית כל משתני המחקר.

ממצאי המחקר ודיון

- **חלק א' – הבדלים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת במדדי התיווך MISC-CAB, בעמדות כלפי יכולת ההשתנות הקוגניטיבית, באמונות לגבי התפתחות פעוטות עם עיכוב התפתחותי ובהון הפסיכולוגי לפני ואחרי קיום הסדנה:** בדומה להשערותנו, נמצא שיפור מובהק לאחר הסדנה בקרב קבוצת הניסוי בכל מדדי התיווך, למעט בחירה וויסות התנהגות. כמו כן, נמצאו הבדלים מובהקים במידת השיפור בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת במדדי התיווך: מיקוד, הרחבה קוגניטיבית, ריגוש ומתן משמעות, עידוד והמדד הכללי לאיכות האינטראקציה. ממצאים אלו תואמים את עקרונות הגישה ה"אקטיבית-משנה" של פוירשטיין (Alony, 2024; Feuerstein, 1970; Feuerstein, 2003), המדגישה את יכולת ההשתנות הקוגניטיבית של כל אדם ואת תפקיד התיווך בתהליך זה. בניגוד להשערותנו, לא חל שיפור בעמדות, באמונות ובהון הפסיכולוגי בעקבות הסדנה. הסבר לכך עשוי להיות העובדה כי גם לפני ההתערבות הציונים במדדים אלו היו גבוהים בשתי הקבוצות והם פורשו על ידינו לפי שתי גישות: הגישה הביקורתית והגישה המציאותית. חשוב לציין כי מדובר במחקר חלוץ שנערך במדגם קטן ובמשך זמן מוגבל, ויש צורך במחקרי המשך רחבי היקף לביסוס הממצאים.
- **חלק ב' – מתאמים בין משתני המחקר:** בדומה להשערותנו, נמצאו מספר קשרים חיוביים מובהקים סטטיסטית המצביעים כי ככל שמדדי ההון הפסיכולוגי, העמדות והאמונות של המטפל/ת היו חיוביות יותר, כך הם ביצעו שימוש גבוה יותר במדדי תיווך קוגניטיביים ורגשיים. ממצאנו מתיישבים עם מחקרים שהראו כי לעמדות של אנשים שעובדים עם אנשים עם מוגבלויות ישנה השפעה רבה על התנהגותם כלפיהם (שביט ורייטר, 2016; Chimhenga, 2016; Hecht et al., 2017; Klibthong & Agbenyega, 2018), ותיאוריות הגורסות כי אנשים בעלי הון פסיכולוגי גבוה- נוטים להפעיל יותר משאבים קוגניטיביים ורגשיים בעבודתם, מה שמוביל ליעילות גבוהה יותר בביצועיהם (Bandura, 1997; Luthans & Youssef-Morgan, 2017). בנוסף, מצאנו כי ככל שעמדות המטפל/ת לגבי יכולת השתנות הפעוטות בתחום הקוגניטיבי היו חיוביות יותר ומדד האופטימיות היה נמוך יותר במדידת הבסיס, כך הם השתמשו יותר במדדי תיווך במדידה השנייה. כלומר, ניתן להסיק מכך שאמונות ועמדות בסיסיות הינן בעלות משמעות להפקת תועלת מתוכנית ההתערבות.
- **חלק ג' – תרומת המשתנים הבלתי תלויים להסברת השונות של השיפור באיכות האינטראקציה בין המטפל/מטפלת לפעוט בשיטת OMI:** תוצאות ניתוחי רגרסיות היררכיות (Hierarchical regression) בשיטת הצעדים (Stepwise manner), הראו כי בשלושת מדדי התיווך בהם השיפור היה מובהק (מדד האינטראקציה הכללי, מיקוד, ריגוש ומתן משמעות) – כלל משתני המחקר בשילוב הסדנה הסבירו את השיפור המובהק באיכות האינטראקציה. לעומת זאת, במדדי התיווך הרחבה קוגניטיבית ועידוד – נמצאה תרומה עיקרית לסדנה. כמו כן, לאחר פיקוח על מאפייני הרקע של אנשי הצוות, על ההון הפסיכולוגי ועל העמדות, נמצא כי בכל המודלים של הרגרסיות נתקיימה תרומה ייחודית מובהקת סטטיסטית של השיוך לקבוצת המחקר. כלומר – לסדנה היתה תרומה מעבר למשתנים האחרים.

סיכום והמלצות

המחקר הנוכחי הצביע על שיפור מובהק בעקבות סדנה באיכות האינטראקציה התיווכית על-פי מודל MISC-CAB בין צוות רב-מקצועי לפעוטות עם עיכוב התפתחותי. ממצאנו הצביעו על שיפור במדדי התיווך, בדגש על המרכיבים הקוגניטיביים והרגשיים של המודל (מיקוד, הרחבה קוגניטיבית, ריגוש ומתן משמעות, עידוד והמדד הכללי לאיכות האינטראקציה). לצד תרומת הסדנה לשיפור איכות האינטראקציה, נמצאה גם תרומתם של משתני הרקע (השכלה, מגדר, שנות ותק במעון, כיתת שיקום/אוטיזם), מדד האופטימיות והעמדות כלפי יכולת ההשתנות הקוגניטיבית בתפקוד היום-יומי. כמו כן, הקשרים שנמצאו בין משתני המחקר הוכיחו כי עמדות ואמונות בסיסיות הינן בעלות משמעות להפקת תועלת מתוכנית ההתערבות.

המלצות יישומיות: מומלץ להטמיע את מודל ה-MISC-CAB במעונות שיקומיים, לשם קידום ושימור הצוותים, בייחוד לנוכח המחסור ההולך וגובר בכוח אדם חינוכי ומקצועי במסגרות אלו (ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, 2023; רבינוביץ', 2023).

המלצות למחקרי המשך: במחקרים עתידיים מומלץ לכלול מדגם גדול יותר של משתתפים, וכן לחלקם באופן אקראי לקבוצות המחקר. מבחינת כלי המחקר, מומלץ לשלב דיווח עצמי עם דיווח חיצוני של גורמים נוספים בסביבה, על מנת לצמצם הטיות ולהגביר את התוקף. בנוסף, מומלץ להשוות בין קבוצות שקיבלו התערבות באורך זהה, לבחון את שימור תרומת ההתערבות לאורך זמן באמצעות מדידות מעקב, ולהרחיב את מודל ההתערבות כך שישלב גם הדרכה פרטנית. לבסוף, נדרשים מחקרי אורך שיבחנו את תרומת ההתערבות גם לתפקוד הפעוטות עצמם.

- לפריט המלא
- למאגר המחקרים של קרן שלם
- למאגר כלי המחקר של קרן שלם